

XVI

САВРЕМЕНА СРПСКА ФОЛКЛОРИСТИКА

Тематски зборник радова

Уреднице

др Љиљана Пешикан-Љуштановић

др Лидија Делић

др Данијела Лекић

УДРУЖЕЊЕ ФОЛКЛОРИСТА СРБИЈЕ, БЕОГРАД
ИНСТИТУТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И УМЕТНОСТ, БЕОГРАД
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА „СВЕТОЗАР МАРКОВИЋ“, БЕОГРАД
НАУЧНО-ОБРАЗОВНО КУЛТУРНИ ЦЕНТАР „ВУК КАРАЦИЋ“, ТРШИЋ

БЕОГРАД – ТРШИЋ, 2026

САВРЕМЕНА СРПСКА ФОЛКЛОРИСТИКА
XVI

Уређивачки одбор

oooooooooooooooooooooooooooo

др Саша Бабич, научни сарадник, ЗРЦ САЗУ Институт за словенско народописје, Љубљана, Словенија

др Ана Банић Грубишић, ванредни професор, виши научни сарадник, Филозофски факултет Универзитета у Београду, Београд, Србија

др Татјана Володина, доктор филолошких наука, Центар за белоруску културу, језик и књижевна истраживања, Национална академија наука Белорусије, Минск, Белорусија

др Љиљана Гавриловић, научни саветник, Етнографски институт САНУ, Београд, Србија

др Сања Златановић, виши научни сарадник, Институт за политичке науке Словачке академија наука, Братислава, Словачка

др Дориан Јурић, асистент, Универзитет у Индијани, Блумингтон, Сједињене Америчке Државе

др Бојан Јовић, научни саветник, Институт за књижевност и уметност, Београд, Србија

др Ана Лазарева, кандидат филолошких наука, Руски државни универзитет за хуманистичке науке, Москва, Русија

др Данијела Лекић, научни сарадник, Институт за књижевност и уметност, Београд, Србија

др Сузана Марјанић, научни саветник, Институт за етнологију и фолклористику, Загреб, Хрватска

др Марина Младеновић Митровић, научни сарадник, Институт за књижевност и уметност, Београд, Србија

др Јеленка Пандуревић, редовни професор, Филолошки факултет Универзитета у Бањој Луци, Бања Лука, Босна и Херцеговина

др Немања Радуловић, редовни професор, Филолошки факултет Универзитета у Београду, Београд, Србија

др Милан Томашевић, научни сарадник, Етнографски институт САНУ, Београд, Србија

др Тибер Фалцет, доцент, Универзитетски колеџ у Даблину, Даблин, Ирска

(Институт за класичне студије и славистику Филолошког факултета
Универзитета у Гдањску, Гдањск, Пољска)

(Институт за књижевност и уметност, Београд)

(Филозофски факултет Универзитета у Нишу, Ниш)

др Дејан Ајдачић, др Драгана Антонијевић,
др Марјетка Голеж Каучич, др Сања Златановић,
др Светислав Јованов, др Сања Лазаревић Радак,
др Данка Лајић Михајловић, др Весна Марјановић,
др Јелена Марковић, др Маја Миличевић Петровић,
др Андреј Мороз, др Јеленка Пандуревић,
др Маја Пасарић, др Игор Перишић,
др Ноел Путник, др Немања Радуловић,
др Сања Ранковић, др Лада Стевановић,
др Лидија Стојановић Лафазановска

САВРЕМЕНА СРПСКА ФОЛКЛОРИСТИКА XVI

Тематски зборник радова

Уреднице

др Љиљана Пешикан-Љуштановић

др Лидија Делић

др Данијела Лекић

Удружење фолклориста Србије, Београд
Институт за књижевност и уметност, Београд
Универзитетска библиотека „Светозар Марковић“, Београд
Научно-образовно културни центар „Вук Караџић“, Тршић

Београд – Тршић, 2026

САДРЖАЈ

Уводна реч	9
------------------	---

I

ИНТЕРНЕТ, ВЕШТАЧКА ИНТЕЛИГЕНЦИЈА, ПОСТХУМАНИЗАМ: ИЗАЗОВИ ФОЛКЛОРНЕ ГРАЂЕ И ФОЛКЛОРНИХ ИЗУЧАВАЊА

Смиљана Ђорђевић Белић САЊАТИ У ДОБА ДИГИТАЛНЕ КУЛТУРЕ	15
Вероника Абрамова, Юлия Архангельская КОМИЧЕСКОЕ ПЕРЕОСМЫСЛЕНИЕ РУССКИХ НАРОДНЫХ СКАЗОК И ПРИМЕТ В СЕТЕВОМ ФОЛКЛОРЕ	57
Smiljana Antonijević Ubois АФФЕКЦИЈА I DRUGI DEMONI: RAZVOJ JEZIČKIH TEHNOLOGIJA ZA JEZIKE SA OGRANIČENIM RESURSIMA	73
Ана Банић Грубишић ДИГИТАЛНИ ФОЛКЛОР У ДОБА ДРУШТВЕНИХ И ПОЛИТИЧКИХ КРИЗА	93
Недељка Бјелановић DULL, DUMB AND REPETITIVE? КАКО ПРЕЖИВЉАВАЈУ БАЈКЕ У ИНТЕРНЕТ ХАБИТАТУ	109
Тацјана Васильеўна Валодзіна АБРОЧНАЯ ТРАДИЦЫЯ БЕЛАРУСАЎ У КАНТЭКСЦЕ ВЕРНАКУЛЯРНАЙ РЭЛІГІЙНАСЦІ	121
Драгана Вукићевић ОД ТРАЧА ДО КЛИКБЕЈТА – ПОЕТИКА СЕНЗАЦИОНАЛИЗМА	141
Данијела Лекић ТЕОРИЈА ФОРМУЛЕ И ИНТЕРНЕТ ФОЛКЛОР: СТАРИ МЕХАНИЗМИ У НОВОМ ОКРУЖЕЊУ	155
Милош Матић МОДЕЛОВАЊЕ СТИЛОВА СТАНОВАЊА НА ИНТЕРНЕТУ.	173
Ана Милинковић, Дејан Илић МЕХАНИЗМИ ХУМОРА У МИМОВИМА О ПРОСЕЧНОМ СРБЕНДИ	189
Сузана Мицева ФИЛМУВАНИТЕ СКАЗНИ КАКО ДЕЛ ОД ДИГИТАЛНИОТ ФОЛКЛОР	213
Марина Младеновић Митровић, Александра Бјелић СИМПСОНОВИ ПРЕДВИЂАЈУ БУДУЋНОСТ – ОД ПРОФЕТСКОГ НАРАТИВА КА ТЕОРИЈИ ЗАВЕРЕ И КОНТРАНАРАТИВУ	221

САДРЖАЈ

Наташа Младеновић Рибић ОНЛАЈН НАРАТИВИ О ХАРИЗМАТСКИМ ВОЂАМА: АНАЛИЗА МУЛТИМЕДИЈАЛНИХ НАРАТИВА О ОСНИВАЧИМА МОРМОНИЗМА И САЈЕНТОЛОГИЈЕ – ЏОЗЕФУ СМИТУ И ЛАФАЈЕТУ РОНАЛДУ ХАБАРДУ.....	239
Јасмина Николић ПАМЋЕЊЕ КАО АЛГОРИТАМ: АИ МОДЕЛ И УСМЕНА ТРАДИЦИЈА	263
Љиљана Пешикан-Љуштановић ПРЕМА СВЕТУ И ПРОПАСТ. ЕСХАТОЛОШКИ НАРАТИВИ: ОД „ПОШЉЕДЊИХ ВРЕМЕНА“ КА СМРТИ УНИВЕРЗУМА	283
Лидија Делић ПРЕМА СВЕТУ И ПРОПАСТ: СМАК КАКАВ НИСМО ИМАЛИ	295
Евгения Потапова, Наталья Граматчикова ИСКУССТВЕННЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ КАК ИНТЕРПРЕТАТОР ФОКЛЬОРНЫХ И ФОЛКЛОРИЗОВАННЫХ ТЕКСТОВ (НА ПРИМЕРЕ СКАЗОВ П. П. БАЖОВА)	313
Милан Томашевић ТЕОРИЈЕ ЗАВЕРЕ КАО САВРЕМЕНИ ФОЛКЛОР: СЕМИОТИЧКА АНАЛИЗА НАРАТИВА О НОВОМ СВЕТСКОМ ПОРЕТКУ	331
Веселка Тончева ДИГИТАЛНАТА 3Д ЕПОХА: НОВИ ПЕРСПЕКТИВИ В ДОКУМЕНТИРАНЕТО И ИЗСЛЕДВАНЕТО НА ИНСТРУМЕНТАЛНИЈА СЪПРОВОД НА ТАНЦ	353

II САВРЕМЕНА ФОЛКЛОРИСТИКА

Ивана Башић МЕТАФОРЕ ЗНАЊА У СРПСКОЈ ТРАДИЦИОНАЛНОЈ И САВРЕМЕНОЈ КУЛТУРИ ...	371
Мирослава Карацуба ЖАНР НАРОДНОЇ БАЛАДИ У СВИТЛИ СУЧАСНИХ БАЛАДОЗНАВЧИХ СТУДИЈ В УКРАЇНЦІВ ТА ПІВДЕННИХ СЛОВ'ЯН	395
Miloš Marinković, Zorana Guja Dražeta IZMEĐU NAUČNE POLITIKE I KULTURNE MISIJE: KONCERTI TRADICIONALNE MUZIKE U ORGANIZACIJI MUZIKOLOŠKOG INSTITUTA SANU	409
Suzana Marjanić ČIRI-BIRI-BA! ILI KAKO NE BITI NEVJEŠTA NEVJESTA: RUSALKA U INTERPRETACIJI CATERINE PANTI LIBEROVICI	435
Sonja Žakula, Nevena Milanović Minić INTERSPECIJSKI FOLKLOR? O FOLKLORISTICI I OSTALIM ŽIVOTINJAMA.....	447
Слободан Наумовић, Богдан Дражета О ЉУДСКО-ЖИВОТИЊСКИМ ОДНОСИМА НА ВИСОВИМА У ИСТОЧНОЈ ХЕРЦЕГОВИНИ И НА ПЕШТЕРСКОЈ ВИСОРАВНИ	473
Марко Стојановић МУЗЕЈСКИ ФОЛКЛОР – МЕНАџЕРСКИ ПРИСТУП	501

НЕДЕЉКА БЈЕЛАНОВИЋ*

Институт за књижевност и уметност
Београд***DULL, DUMB AND REPETITIVE?*
КАКО ПРЕЖИВЉАВАЈУ БАЈКЕ
У ИНТЕРНЕТ ХАБИТАТУ**

Рад се бави анализом коментара на тему народних бајки корисника интернет форума и других платформи, дакле, у интернет простору. Одабране су дискусије везане углавном за народне бајке, мада су повремено приказивани и коментари везани за бајке Х. К. Андерсена. Одлучено је да фокус буде сужен на коментаре негативног спектра – будући да су се показали илустративнијим за савремено доба које чита стару (и безвремену) бајку. Сви умјетнички и културни садржаји, па самим тим и бајке, читаоцу/слушаоцу данас су брже и лакше доступни него икада у историји људског рода, али је такође чињеница да су посредством новог медија, односно интернета, бајке и даље него икада од првобитне ситуације у којој настају и преносе се. На питање да ли је бајка и даље важна и привлачна тзв. обичном читаоцу, и ако није – зашто није, одговор тражимо на форумима „Квора” (Quora.com), „Редит” (Reddit.com), „Ана” (Ana.rs), друштвеним мрежама и сл.

Кључне ријечи: интернет, форум, бајка, културна промјена, негативна рецепција.

Први дио наслова овог рада преузет је из једног поста корисника форума „Квора” (Quora.com), у дугој и релативно опширној расправи покренутој око народних бајки и њиховог доживљаја приликом првих, а онда и накнадних читања. Као што је већ одавно познато, па и препознато као озбиљан проблем на који као друштво још нисмо нашли никакво згодно нити дугорочно рјешење – полемика у форумском и њему сличним окружењима, дакле *онлајн*, између осталог карактеристична је и по томе што у њој често падају, под охрабрењем наводне анонимности, ограде цивилизоване рас-

○○○○○○

* nperisic@gmail.com

праве, очигледан је и мањак разумске аргументације, при чему, неминовно, долази и до апсолутног повлашћивања сопственог, такође веома често израженом емотивношћу обојеног говора.¹

Фолклор у дигиталном добу представља сложену и, понекад, збуњујућу лепезу изражајних облика. [...] Наравно, значајан део савременог, технолошки посредованог фолклора састоји се од материјала који прати фолклорне форме и функције, носећи јасне доказе понављања и варирања, само да би нестао или се знатно смањио након кратког периода циркулације. (Blank 2018: 1; превод наш)

У ове многобројне фолклорне итерације могле би се, уз доста слободе, сврстати и поменуте опширне дискусије поводом доживљаја бајки у интернет простору. Документовани диспути, најчешће заувјек присутни у онлајн космосу, представљају форму окамењених разговора, ухваћених и залеђених у тренутку њиховог зачињања и зрења (каткад и опадања). Неки од њих (попут оних на веб-сајтовима за продају књига, као што је највећи продајни интернет сајт „Амазон“) – нуде бескрајна надовезивања мишљења, почевши од афирмативних до крајње негативних, и презентованих у распону од готово гномских исказа – до правих есеја на одређену тему. Карактеристично је за интернет дискусије и то што су границе теме најчешће веома лабаве, чак и кад се њихов наслов постави стриктно и јасно („What's The Craziest Fairy Tale You Have Ever Heard?“ – примјер са форума „Редит“ – Reddit.com). Дискутантима разговор воде у правцу у ком је њима потребно да се изразе, и мало воде рачуна о класичним узусима диспута и задатој теми. Налазимо их много и на друштвеним мрежама – негдашњем „Твитеру“ (Twitter.com), садашњој „Х“ мрежи (X.com), затим „Фејсбуку“ (Facebook.com) и „Инстаграму“ (Instagram.com), на специјализованим сајтовима за разговор о књигама попут платформе „Гудридс“ (Goodreads.com), и на већ поменутим продајним сајтовима.

Потенцијални корпус за изучавање, укратко речено, више-мање је безобалан.² Стога ће, за ову прилику, он бити сужен и екстрахован, да би послужио као примјер за рецепцију народних бајки у новом, то јест најновијем, интернет простору. Овом приликом оставићемо по страни дефинисање ареала и гра-

◇◇◇◇◇◇◇◇

¹ О овоме погледати врло занимљиву студију на тему емоционалних стања узрокованих читањем садржаја на интернету. Истраживачи су посматрали промјене у валенци емоција (позитивно – негативно ем. стање) и побуђености (интензитет) емоције, али, што је нарочито занимљиво, и феномен формирања и развоја *групне емоције* (García et al. 2016).

² Неки од тих разговора запремају гигантске размјере. Само први дио *Хари Потер* саге биљежи на „Амазону“ и „Гудридсу“ десетине милиона оцјена читалаца. Слично је и са *Сумрак сагом*, *Играма глади*, укратко свим појединачним прозним остварењима или прозним серијалима којима је у темељима, врло широко гледано – бајка.

ница народних и ауторских бајки и њихових преклапања, ослањајући се у том смислу на постојећу, канонску и разгранату литературу.³

На једну од тих канонских линија тумачења ћемо се овом приликом само надовезати – наиме на Пропову [Владимир Яковлевич Пропп] теорију о функцијама у бајци (Пропп 2012). Постоје, резимира Пропп, утврђени редослијед одређених епизода у фабули бајке и јасне функције ликова, носилаца одређених особина и изазивача радње: захваљујући томе бајка има и узбудљиву и јасно препознатљиву, али и економичну структуру. С друге стране, у вези са том непрекидном оријентацијом на човјека, на лик у бајци, истовремено можемо проговорити и о антропоцентричности као једном од носећих стубова бајковитог свијета. Она је свакако не само један од разлога због ког и данас настају бајковити наративи, него, између осталих важних разлога, и онај због кога „старе” бајке и даље изазивају различите реакције и полемике:

Исто тако у бајци се задржава и апсолутизује магијска оријентација ка циљу, тј. финалност, за разлику од рационалног погледа на свет који тражи каузалност. Постоји још један дубљи ниво због ког је магија значајна за бајке. То је њена антропоцентричност. [...] Ипак може се прихватити да је магија управо истицање човека који зна колико су силе опасне и јаче од њега, али да исправним поступцима може да овлада њима. (Радуловић 2009: 154)

Приповиједајући готово стриктно о људима и њиховом развоју, њиховим проблемима – бајке неминовно говоре и о међуљудским односима, о ткиву заједнице. Упркос свом јасном фантастичком оквиру и структури, унутар таквог сликања хуманих релација бајка је често и сасвим реалистична, нарочито у бруталном или комичном детаљу (сјетимо се, на примјер, детаља са ударањем трудне жене у бајци „Немушти језик”, или пак оне ненадмашне сцене са персонификованом *лошом срећом* из „Усуда”).⁴

Међутим, оно што смо као култура скоро па донедавно сматрали готово сакралним корпусом фолклора, усмене традиције, односно усмене књижевности који се не преиспитује – сем по изузетку – ни са моралне, па ни са аксиолошке тачке гледишта, доспјело је под нову херменеутичку лупу с успоном и

³ „Различите дефиниције бајки истичу различите елементе који се сматрају суштинским за жанр”, пише Немања Радуловић, издавајући као кључне факторе: фантастику бајке, „биологију бајке” (живот бајке у заједници), специфичну структуру, тј. распоред функција, морфологију бајке, њен тзв. наивни морал и сл. (Радуловић 2009: 5–6). В. Бетелхајм 1989; Лити 1994; Пропп 2012, Радуловић 2009.

⁴ „Путујући тако, дође у једну велику шуму и, идући кроз њу, нађе једну седу матору девојчуру под једним грмом где спава, па измахне штапом те је опали по стражњици, а она се једва дигне и једва отвори очи од крмељи, па му проговори: 'Моли се Богу што сам заспала, а да сам будна била, не би ти добио ни тих опанака.' Онда јој он рече: 'А ко си ти да ја не бих добио ни ових опанака?' А она му одговори: 'Ја сам твоја срећа.'”

јачањем родних⁵ и постколонијалних студија. Тако су се и бајке показале као врло згодан материјал за посматрање под скрутинозном апаратуром нових интерпретативних могућности. Данас, покушавајући да оформимо, оснажимо и изоштримо критичку свијест најмлађих (вршећи и нова методичка и педагошка истраживања), почели смо оне и мотиве, наративне обрте и симболе – које је дотад култура третирала као природан, штавише неопходан дио бајковитог наратива – да посматрамо као проблематичне: насилне, исувише поједностављене, репетитивне, етички упитне. Понекад, у екстремним случајевима, и недопустиве, штетне или једноставно – глупе. Култура се несумњиво на многе начине промијенила, и мијења се свакодневно брзином коју нам је тешко и да забиљежимо, те, сасвим природно, њени чиниоци од јуче не значе нам исто и данас, а нешто сасвим друго могу нам значити сутра. Бајка је, дакако, исувише важан чинилац укупног књижевног корпуса (сем тога продуктивна и жива врста) да би је посматрана култура једноставно истиснула, заборавила или означила као књижевну реликвију. Ипак, однос према бајци несумњиво се промијенио, нарочито према усменој бајци, која је све чешће (имајући на уму присуство дискусија о њој у онлајн универзуму) предмет жучних и детаљних полемика, у којима се наратив бајке, тј. њене одгојне, културолошке, психолошке и друге особине и интенције, са свих страна претресају и загледају. Такав, нови однос према одређеном феномену људског духа несумњиво иде у категорију *културне промјене*, описане као „промјене у идејама, нормама и понашањима групе људи (или у садржају, темама и формама њихових изражајних облика)” (Varnum, Grossmann 2017: 957; превод наш), а које се могу испратити у нешто дужем временском периоду. Уочена промјена засигурно је дио много крупније, убрзане реконфигурације укупне културне парадигме на линији *индивидуално – колективно* (в. Markus, Kitayama 1991; Hofstede 1991; Triandis 1995), којом се овом приликом, нажалост, не можемо оширније бавити, али коју треба имати на уму као контекст и залеђину промјена односа према бајци.

Дакле, сем на начелне промјене у културним матрицама, треба се осврнути и на специфичне херменеутичке трансформације када је о бајци ријеч, везане за академски поглед на бајку. Можемо се запитати да ли су новије студије којима је бајка у фокусу (и које је посматрају на начин на који је досад нисмо читали ни разумјевали) подстакле све гласније негативне коментаре

◇◇◇◇◇◇◇◇

⁵ „Бајке су уобичајена грађа која се користи да би деца учила језик или разумела како друштво функционише. Међутим, родна пристрасност, као што су стереотипне родне улоге, у овој врсти литературе може нанети штету и искривити дечији поглед на свет” (Zhou et al. 2022; превод наш). Овај, нешто екстремнији примјер, треба да служи као илустрација у ком су све правцу отишла (пре)испитивања бајки данас. Видети, између осталог, (литература је врло обимна) наслове попут: Zipes 1983; Sellers 2001; Vučković, Premović 2024; Altamimi 2024, поводом приступа родних теорија народној бајци, као и Lau 2024 – као примјер постколонијалне теорије у њеном односу према европској народној бајци.

на рачун тематике бајке, начина обликовања њене фабуле и њених ликова, или су пак исте те студије дошле као научна елаборација изазвана промјенама у (индивидуалној и колективној) свијести која се већ одиграла у култури. То је варијација је на старо питање: шта је старије, кокошка или јаје. Ипак, одговор нама, на овом мјесту, није толико значајан, будући да су негативни рецепцијски одговори све гласнији и присутнији, односно очити су и незаобилазни, те је можда хитније бавити се посљедицама него узроцима. Ако је, како аргументује Ханс Роберт Јаус ([Hans Robert Jauss] Јаус 1978), публика нужан услов историје књижевности, уз дакако аутора и дјело (што тако лијепо доказује и Р. Барт [Roland Barthes]), ако је публика *geschichtsbildende Energie* те историје, онда треба и признати да се у историји односа човјека и бајке нешто крупно промијенило у овом, (хипер)модерном времену.

Стога ћемо се позабавити покушајем систематизације *приговора* бајци у кругу њених свакодневних читалаца, у све претежнијем гласилу и простору за разговор савременог друштва – на интернету. Поменути приговори бајци систематизовани су према основама аргументације коју износе читаоци када бајке коментаришу – објашњавајући разлоге зашто им се нису допале, зашто су их трауматизовале, зашто их нису разумјели или зашто их сматрају естетски неуспјелим, анахроним или просто-напросто незанимљивим текстом.

Аргумент – насиље и бруталност

Оригиналне варијанте народних бајки, понекад чак и њихове ублажене, односно приређене и редиговане верзије, исувише су *насилне*, честа је оцјена одраслих читалаца. У својим непрерађеним облицима ти бајковити наративи – приговарају читаоци и коментатори – тематизују силовања, убиства, сакаћења („нон стоп лете неке главе или говоре са кочића”, каже једна корисница форума „Ана”; Ana.rs, „Kako bajke utiču...”, 2025), што је, према скоро унисоном суду, неподношљиво за дјечјег читаоца. (Коментатори скоро па редовно посматрају бајку као одгојни инструмент и као литературу за дјецу истовремено.) На „Редит-у” један дискуснт резимира кратко али одлучно: „већина тих прича је окрутна, а казне су сурове”. Учесници у разговору често изражавају своју изненађеност чињеницом да су бајке које су читали као дјеца заправо прилагођене верзије, а да постоје и оне старије, мрачније, другачијих крајева у односу на „зашећерене Дизнијеве”. „Двоје дјеце оставио је отац у шуми да умру. Људи, Марица гура вјештицу у пећ. Није то било *лако гуркање*, већ ју је *јак*о гурнула унутра, остављајући је да жива изгори” („Fairy tales are much more grim...”, 2009).⁶ „У њемачкој народној традицији, непослушне или неваљале дјевојке најчешће су

Сви цитати из разговора на енглеском језику, пренесени са различитих форума, дати су у нашем преводу.

кажњаване мотивима присилног плеса до смрти или трајним проклетством да из уста избацују змије и жабе, док су дјечаци који су кршили друштвене или моралне норме обично доживљавали насилну смрт”, каже други корисник у оквиру исте теме (Исто). Коментатори су, разумљиво, највише ужаснути мотивима као што су потенцијално или сутерисано људождерство: „Актуелно, у оригиналној причи о Црвенкапи, ако се не варам, вук убија баку, ставља њено месо на тањир и њену крв у флашу. Када Црвенкапа стигне, вук, прерушен у баку, каже: 'Хајде да поједемо мало меса и попијемо вина'. Ужас!” (Исто). Сваки трећи или четврти коментар варијација је на тему исказа „ово никако не би смјела бити литература за дјецу!” Зар су то приче за спавање, пита се корисник форума „Редит” отварајући тему, у којима су свеprisутни мотиви мучења, канибализма, убиства новорођенчади и инцеста? („Are Grimm's fairytales too twisted for children”, 2013). Корисници форума често се враћају на тему трауматичних прича, истичући лична искуства и немогућност да се тога ослободе ни касније, у старијем узрасту.

Занимљиво је, међутим, да чим разговор пређе на терен тзв. меких адаптација, као што су поменути Дизнијеви цртани филмови, оштри критицизам нарочито долази до изражаја – на тим темама редовно буде ријечи о недопустивим прекрајањима бајки, о бескорисном, штавише штетном ескапизму, о естетици кича у који је првобитна народна или умјетничка бајка прекројена (најфлагрантнији примјер за учеснике у дискусији редовно су Андресенова „Мала сирена” и „Дјевојчица са шибицама”). Дизнијево (али и неке друге) интервенције на крају наратива, у корист срећног разрјешавања приче, посматрају се као неприхватљиво ревидирање, комерцијални безобразлук и – проста клук. „Изненадно схватање да је цијело моје дјетињство изграђено на лажима”, каже се у уводном посту једног од таквих интернет разговора („Disney lied to us”, 2012).

Аргумент – изражена, па и насилна сексуалност

У вези са претходним су и примјери евидентног или сутерисаног силовања и заробљавања и коришћења женског тијела – као у варијантама приче о Трноружици (кад она у сну бива у сексуалном контакту, у сну се и порађа) или прича о Плавобрадом. Поједини корисници иду и даље у свом доста слободном читању бајки попут „Црвенкапе” – тумачећи цјелокупну симболику ове приче у правцу упозоравања женског дјетета на прагу зрелости на насртљивог одраслог мушкарца. Тако корисници тврде да је црвени капут дјевојчице заправо симбол прве менструације,⁷ након које треба

~~~~~

⁷ Да интуитивно тумачење бајковне симболике читаоце понекад води у добром правцу свједоче, између осталог, и наводи из *Фолклорног еротикона* Јеленке Пандуревић: „Забрањена одаја, старија женска особа која посредује у спознаји природе и сврхе вретена,

да буде још опрезнија, а да је вук једноставно метафора за сексуалног предатора. „Најстарија верзија ове приче за коју ја знам и коју сам пронашао каже да је вук убиједио дјевојчицу да спали своју одјећу, да уђе у кревет – и тад је поједена. Мислим да је овдје метафора прилично јасна” („Original Little Red Riding Hood”, 2004). „Замислите причу за децу у којој се девојчица скида гола и улази у кревет са вуком, а затим бива поједена! Мртва! Заиста чудна бајка о томе да не треба лећи са странцима који се облаче као ваша бака! Људи су имали најчудније страхове” (Исто). Ово је нарочито изражено када се разговор поведе о бајци „Трноружица” и њеним ранијим варијацијама на тему, на различитим језицима. Много пажње изазива италијанска верзија, коју је забиљежио Ђамбатиста Базиле [Giambattista Basile] (објављена у трећој деценији XVII вијека), под називом „Sole, Luna, e Talia”. У овој претечи данашње, врло романтизоване и ублажене верзије, краљ пронађе успавану дјевојку, ступи с њом (и даље успаваном) у интиман однос, а она се пробуди тек кад се породу. Корисници на различитим платформама причу редовно оцјењују као „језиву”, „ужасну”, „чисто силовање”. Једна корисница каже да би много дала да цијелу ствар једноставно може да заборави. „Није силована једном него бар двапут, и то од потпуног странца, пробудило је њено рођено дијете а трудноћу је провела у коми, да, бајке су себане, тачка” („Sleeping Beauty was rapped”, 2012).

„Не знам да ли постоји одвратније искуство него да почнете да читате својој трогодишњој кћери бајку коју нисте познавали, а у којој отац краљ прогони своју младу кћер након смрти мајке да се ожени њоме. Језиво”, каже корисник „Редита” поводом бајке Браће Грим „Allerleirauh” („Not realising how inappropriate...”, 2021).

Машта читалаца/дискутаната иде често у непредвидљивим смјеровима, па се долази до питања попут: „Да ли је принц силовао Пепељугу тако што јој је угурао ногу у ципелицу?” („Fairy Tales Rapes”, 2005). У даљу илустрацију због предвиђеног обима радова у зборнику нећемо се на овом мјесту упуштати.

Аргумент – родна стереотипија

Учесници у разговору често истичу да бајке посједују један, за савременог читаоца, иритирајући квалитет – а то је да су углавном досљедне у промоцији крутих родних улога. Овакви коментари нарочито су учестали када се разговара о положају, али и о карактеру жене у свијету бајке, па се

○○○○○○○○
упућују на искуство дефлорације и најављују свадбу у епилогу (као што у бајци *Сњежана и седам патуљака* оне три капи крви након убода иглом, краљици – везиљи најављују искуство материнства, које слиједи након искуства менструације и дефлорације)” (Пандуревић 2020: 53).

надугачко расправља о пасивности принцеза, злој природи маћеха, суровој судбини лијених дјевојака. „Ево још неколико прича о томе како једна дјевојка проводи цио свој живот чекајући да је неко спасе”, каже на антологију европске бајке једна корисница „Гудридса” (Goodreads.com). Поједини књижевни блогови и форуми на шпанском језику отишли су и корак даље: њихови корисници дигли су глас тражећи „бајке без принцеза”, пледирајући на стварање бајки у којима неће бити, како кажу, токсичних идеала љепоте и пасивног феминитета (yonoquieroserprincesa.wordpress.com;⁸ familiasenruta.com). „Све бајке су одгојна пропаганда за дјевојчице. Дјечаци нису под присилом да гутају такво смеће које треба да их увјери да је брак⁹ неопходан”, каже једна корисница „Редита” („Princes lovers and actual feminists...”, 2025). Спасиоци су увијек, без изузетка мушкарци, поентира други учесник у разговору („Boys vs Girls: Fairy Tale edition”, 2019). Бајке се такође осуђују и као средство лоше социјализације: дјевојчице се насилно пасивизују, пацификују, уграђују им се нереалне романтичне идеје, форсирају се зависност од мушкараца и превазиђени патријархални обрасци. Када се у дискусији помену и тумачења проистекла из проучавања бајки из угла родних студија, наилази се и на понеки циничан коментар, попут: „Јесу ли ово релевантне интерпретације или коменатари феминистичких мрзитељки мушкараца?” („Fairy tales are much more grim”, 2009).¹⁰

Аргумент – понављање и предвидљивост

Понекад се корисници упусте и у разговор везан за композицију бајки и њихове варијанте, без оптерећења сложенем критичком и теоријском апаратом везаном за фолклор и овај жанр.¹¹ Изненађујуће често проналазе се примједбе попут оних да је бајка репетитивна, сиромашна у фабуларним обртима, настала на изразито предвидљивом шаблону, те се стога понекад стиче утисак да се „увијек иста прича прича изнова и изнова”. Функције и мотивски кругови бајки описују се као заморна репетитивност у изградњи

◇◇◇◇◇◇◇◇

⁸ Блог на шпанском језику – „Ја не желим да будем принцеза”.

⁹ На домаћем форуму „Ана” једна коментаторка пише: „Најопасније у тим бајкама по мени је оно – *и живели су срећно до краја живота*. (Што утиче на оно да ако не нађеш свог принца бићеш несрећна до краја живота)” („Kako bajke utiču...”, 2025).

¹⁰ Заинтересовани истраживач ће често наићи и на примједбе на рачун расизма и изражене културне пристрасности. Често се као примједба јавља одредница – *оријентализам*. Шпански форуми такође критикују евроцентричност, и ту се јасно види како корисницима углавном недостаје шири књижевноисторијски и књижевнотеоријски контекст.

¹¹ Довољно је упутити на чувену *Морфологију бајке* Владимира Пропа (2012), а литература овог типа изузетно је обимна.

ликова, радњи, клишеа везаних за магијске помоћнике или магијске предмете. („Disney Fairy Tale: Adaptations vs. Originals...”, 2024).

Аргумент – поједностављен етички хоризонт, искључиво бивалентан

Моралност у бајкама представљена је искључиво као црно-бијели модел, тврде повремено читаоци на интернету, не познајући чињеницу да у њој „морална правила нису конвенционализоване идеалне норме, одсечене од етнографске стварности” (Бенгт Холбек [Bengt Holbek]) и да „жанр бајке има свој посебан систем вредности и норми, независан од вредносног система друштва које приповеда” (Хеда Јасон [Heda Jason]) (Радуловић 2009: 67).¹² Добри се награђују, зли кажњавају, а такав етички и наративни систем оцјењује се као поједностављен и крајње нереалистичан (ово је понешто необична оцјена везана за фантастички наратив *per se*). „Ликови у бајкама су сто одсто добри или сто одсто лоши – нема никаквих нијанси” („I really dislike morally good/evil factions in fiction”, 2024) – тако гласи једна од критика, која се у даљим разговорима допуњава и педагошким нијансама, попут оне да таква подјела људи на искључиво добре или искључиво лоше подстиче младе читаоце на исувише крута суђења. (Овакве примједбе често се проширују и на друге, модерне фантастичне наративе, попут славне романескне трилогије *Господар прстенова*). Једна од примједба која нам је нарочито запала за око тиче се констатације да неке бајке промовишу тзв. токсичне вриједности: патња и потчињавање иду у обрасце понашања пожељне у друштву, нарочито међу женама, и као такве се награђују.¹³

Занемарујући или не препознајући логику калокагатије, иманентну бајци као жанру,¹⁴ учесници у дискусији пишу да им у бајкама заправо највише смета форсирање принципа према коме физичка љепота јасно сигнализира велику доброту, понекад и мудрост, док је физичка непривлачност често изједначена са подлом и злом природом: „Бајке су ме училе да то што сам ружна, мора да значи да сам кретен”, „Ружне полусестре морају бити ружне и изнутра” („Kako bajke utiču...”, 2025).

◇◇◇◇◇◇◇◇

¹² Опширно о томе у поглављу „Етика и право” у наведеној Радуловићевој студији (2009: 65–128).

¹³ „Да ли је заправо Пепељуга синоним за данашње спонзорше и да ли такве бајке имају утицаја и на данашње ставове дјевојака”, пита се једна коментаторка („Kako bajke utiču...”, 2025).

¹⁴ У бајци се унутрашње представља спољашњим, тако да је лепо добро, а зло ружно (Радуловић 2009: 115).

Умјесто закључка

Интернет је, наравно, мјесто скоро апсолутне демократије и, што је још важније, бесконачног простора за исказивање мишљења о било којој теми – што његови корисници беспштедно користе. Тако је, без сумње, и када је о бајци ријеч. Овај рад није имао за циљ да доказује да су се мишљења о бајци, као и осјећања које она изазива код читалаца, у потпуности измијенила у савременом добу, мада је акценат био на новинама у херменеутичким оквирима нове друштвене и медијске стварности. Истина је, заправо, да је већина коментара о бајци у интернет простору и даље позитивна. Не треба, међутим, занемарити чињеницу да су критички тонови на рачун бајке – њене концепције, њених ликова, па и њених интенција – све присутнији, разноврснији и са све широм лепезом доказног материјала (да ли је он убједљив и релевантан или не, то је сасвим друго питање, за другу студију). Стога је на овом мјесту стављен фокус на питање: шта у вези са бајком, том прастаром књижевном формом, најдубље интригира данашње читаоце, шокира их и запрепашћује? А затим, да ли данас имамо мање повјерења у младе и најмлађе читаоце него што су наши преци имали у своје потомке слушаоце, да ли их презаштићујемо,¹⁵ да ли инхерентну, дестиловану, а алегоричну мудрост бајке сматрамо преоштром за њихово мекано непце? Питања су реторичка, јер овај рад није имао за циљ ни да дâ одговор на поменуте (псеудо)недоумице. Јесте му, међутим, била амбиција да покрене размишљање у вези са њима, јер нам се чини да су бајке једнако важне и развојно функционалне и данас, као и у праскозорје људске врсте.

Литература

- Бетелхајм, Бруно. *Значење бајки*. Београд: Жика Богдановић, 1979.
Јаус, Ханс Роберт. *Естетика рецепције*. Београд: Нолит, 1978.
Лити, Макс. *Европска народна бајка*. Београд: Орбис, 1994.
Пандуревић, Јеленка. *Фолклорни еротикон*. Андрићград: Андрићев институт, 2020.
Проп, Владимир Јаковљевич. *Морфологија бајке*. Београд: Библиотека XX век, 2012.
Радуловић, Немања. *Слика света у српским народним бајкама*. Београд: Институт за књижевност и уметност, 2009.

- Altamimi, Razan Hesham. *Gender Representations in the Grimms' Fairy Tales: A corpus-based study*. Doctoral dissertation. Liverpool: University of Liverpool, 2023. https://livrepository.liverpool.ac.uk/3180542/1/201315280_Jan2024.pdf (13. 10. 2025).
Blank, Trevor J. „Folklore and the Internet: The Challenge of an Ephemeral Landscape”. *Humanities*, 7/2 (2018).

○○○○○○○

¹⁵ Једна читатељка бајковите љубавне наративе ставља у исту раван са рекламом, тврдећи да заправо „трују децу” („Kako bajke utiču...”, 2025).

- Garcia, David, Arvid Kappas, Dennis Küster, Frank Schweitzer. „The Dynamics of Emotions in Online Interaction”. *Royal Society Open Science*, 3/8 (2016). <https://royalsocietypublishing.org/doi/epdf/10.1098/rsos.160059> (1. 10. 2025).
- Hofstede, Geert. *Cultures and Organizations: Software of the Mind*. Maidenhead, UK: McGraw-Hill, 1991.
- Zhou, Zhixuan, Jiao Sun, Jiaxin Pei, Nanyun Peng, Jinjun Xiong. „A Moral- and Event-Centric Inspection of Gender Bias in Fairy Tales at A Large Scale”. arXiv.2211.14358, (25. nov. 2022). https://www.researchgate.net/publication/365821136_A_Moral_and_Event-Centric_Inspection_of_Gender_Bias_in_Fairy_Tales_at_A_Large_Scale (13. 10. 2025).
- Lau, Kimberly J. *Specters of the Marvelous: Race and the Development of the European Fairy Tale*. Detroit, Michigan: Wayne State University Press, 2024.
- Markus, Hazel L., Shinobu Kitayama. „Culture and the Self: Implications for Cognition, Emotion, and Motivation”. *Psychological Review*, 98/2 (1991): 224–253.
- Sellers, Susan. *Myth and Fairy Tale in Contemporary Women's Fiction*. London: Red Glob Press, 2001.
- Triandis, Harry C. *Individualism and Collectivism*. New York, London: Routledge, 1995.
- Varnum, Michael E. W., Igor Grossmann. „Cultural Change: The How and the Why”. *Perspectives on psychological science: a journal of the Association for Psychological Science*, 12/6 (2017): 956–972.
- Vučković, Dijana, Marijan Premović. „Understanding the Meaning of Traditional Fairy Tales in Contemporary Educational Context – Teaching for Critical Thinking”. *Annals for Istrian and Mediterranean Studies: Series Historia et Sociologia*, 34/1 (2024): 95–110.

Интернет извори

- „15 libros de princesas valientes y principes sensibles para cultivar la igualdad”, Familiasenruta.com, <https://familiasenruta.com/familias-crianza/literatura-infantil-para-cultivar-la-igualdad-de-genero/> (8. 11. 2025).
- „Are Grimms fairy tales too twisted for children”, Reddit.com, https://www.reddit.com/r/books/comments/1kk276/are_grimms_fairy_tales_too_twisted_for_children/?utm_source=chatgpt.com (29. 9. 2025).
- „Disney fairy tale adaptations vs. original content”, Reddit.com, https://www.reddit.com/r/fairytales/comments/1d8qfmf/disney_fairy_tale_adaptations_vs_original_content/ (8. 11. 2025).
- „Disney lied to us”, Mplforums.com, <https://mplforums.com/topic/16823-disney-lied-to-us/?> (20. 9. 2025).
- „Fairy Tales Rapes”, Straightdope.com, <https://boards.straightdope.com/t/fairy-tale-ra-pes/296571/7?> (16. 10. 2025).
- „How does the original little red riding hood ends?”, Reddit.com, https://www.reddit.com/r/fairytales/comments/1f4uqaq/how_does_the_original_little_red_riding_hood_ends/? (30. 8. 2025).
- „I really dislike morally good/evil factions in fiction”, Reddit.com, https://www.reddit.com/r/CharacterRant/comments/1gju7g0/i_really_dislike_morally_goodevil_factions_in/ (8. 10. 2025).
- „Kako bajke utiču na djecu i njihove percepcije života”, Ana.rs, <https://www.ana.rs/forum/index.php?topic=169931.120> (12. 10. 2025).

- „Not realising how inappropriate and rapey a lot of fairytales are until you try to read them to your 3 year old daughter and have to make most of it even slightly appropriate”, Reddit.com, https://www.reddit.com/r/britishproblems/comments/sje9ut/not_realising_how_inappropriate_and_rapey_a_lot/? (23. 9. 2025).
- „Princess lovers and actual feminists”, Reddit.com, https://www.reddit.com/r/disneyprincess/comments/1j10wee/rant_princess_lovers_and_actual_feminists_what_do/ (8. 11. 2025).
- „Sleeping Beauty was raped by the prince in the original Grimm Fairy Tales”, Reddit.com, https://www.reddit.com/r/todayilearned/comments/14ooc9/til_sleeping_beauty_was_raped_by_the_prince_in/ (13. 10. 2025).
- „Til that a lot of fairy tales are much more grim”, Reddit.com, https://www.reddit.com/r/todayilearned/comments/ao4x1/til_that_a_lot_of_fairy_tales_are_much_more_grim/? (13. 10. 2025).
- „Umm does Eternal Sleep in the Sleeping Beauty originally end with her pregnancy? And am I right in assuming that a beloved Folk Tale is actually an account of Rape???” Reddit.com, https://www.reddit.com/r/CartoonuityErrors/comments/rbq5me/umm_does_eternal_sleep_in_the_sleeping_beauty/ (30. 10. 2025).

Nedeljka Bjelanović

DULL, DUMB AND REPETITIVE?
THE SURVIVAL OF FAIRY TALES IN THE DIGITAL HABITAT

Summary

This study explores online discussions of folk tales, focusing on the opinions expressed by users on Internet forums and specialized book-related websites. Our analysis specifically concentrates on negative comments. These tend to be more precise, concrete, and revealing of how contemporary readers engage with traditional (i.e., timeless) fairy tales. Today, artistic and cultural content, including fairy tales, is more accessible to audiences than ever before. Yet the Internet has also placed these stories further from the contexts in which they were originally created, transmitted, and received. To explore whether fairy tales remain meaningful and appealing to the so-called “ordinary” reader—or, if they do not, why this is the case—we turn to the forums such as Ana, Quora and Reddit, as well as various social media outlets.

Keywords: internet, forum, fairy tale, cultural change, negative reception.